

Портфоліо як метод формувального оцінювання на уроках української мови за умов дистанційного навчання

Ефективне формування ключових та предметних компетентностей школярів вимагає використання нових підходів до оцінювання їх навчальних досягнень, застосування форм та способів, за яких актуалізуються мотиваційна, розвивальна, діагностична, коригувальна та прогностична функції, та які дають учителю можливість системно відстежувати особистісний розвиток кожного учня.

Забезпеченню індивідуальної траєкторії розвитку кожного школяра, прогресу в опануванні навчального досвіду як основою компетентності сприяє використання інструментарію формувального оцінювання.

Використання портфоліо як альтернативного способу оцінювання, особливості впливу оцінювання на розвиток особистості сформульовані у дослідженнях О. М. Біляковської, Л. С. Виготського, Є. М. Калюжної, Т. А. Каткової, А. М. Кендюхової, Г. С. Костюка, О. М. Леонтьєва, С. Л. Рубінштейна та інших учених.

Відомий американський психолог, винахідник і письменник Б. Скіннер стверджував, що сучасний освітній результат – це те, що «залишається в людині, коли все вивчене вже забуте». Мова йде про особистість (її базові, надпредметні характеристики) як результат спрямованого, але непередбачуваного, екзистенційного по суті процесу життєбудування [6].

Зрозуміло, таку діяльність можна побудувати на основі наслідування певним зразкам та алгоритмам, але в цьому випадку їх вибір має усвідомлено визначатися учнями.

Завдання педагога при цьому полягає у створенні таких умов, які б забезпечували «запуск» механізмів самоосвіти, самопізнання і самоактуалізації особистості і навіть сприяли формуванню мотивації досягнення. Тобто він повинен організувати таку взаємодію у системі «педагог – учень», у якій учень здійснював би самоуправління навчанням [2].

Одним з таких засобів, що допомагають розкрити перелічені вище завдання, може стати методика використання портфоліо.

Навчальне портфоліо являє собою форму та процес організації (колекція, відбір та аналіз) зразків та продуктів освітньо-пізнавальної діяльності учня, а також відповідних інформаційних матеріалів із зовнішніх джерел

(однокласників, учителів, батьків, тестових, громадських організацій), призначених для подальшого їх аналізу.

До учнівських портфоліо можуть бути включені такі роботи учня:

- класні самостійні роботи;
- домашні роботи;
- проєкти з української мови та літератури;
- вправи із підручника, виконані учнями самостійно понад навчальну програму;
- твори з української мови та літератури;
- реферати чи доповіді з української мови та літератури;
- наочні посібники з цієї теми;
- копії статей з журналів та книг, прочитаних учнями на цю тему;
- читацький щоденник;
- роботи над помилками;
- копії текстів та файлів з інтернетівських сайтів, комп'ютерних програм та енциклопедій, прочитаних учнями на цю тему;
- графічні роботи, виконані учнями на цю тему;
- описи досліджень;
- листи самоконтролю з описом того, що учень не розуміє з цієї теми, чому і якої допомоги він потребує;
- аркуш цілей, яких учень хотів би досягти після вивчення цієї теми.

Сьогодні відбулася зміна значення та ролі портфоліо в навчальному процесі як для учня, так і для викладача. Нині метод портфоліо є одним із інноваційних методів викладання та оцінки результатів навчання. Це сучасна освітня технологія, що дозволяє вирішувати важливі завдання:

- підтримку високої навчальної мотивації учнів;
- підвищення їхньої активності та самостійності;
- розширення можливості навчання та самонавчання;
- розвитку навичок рефлексії («самооцінювання») [4].

У технології «Портфоліо» існує безліч технік, що розвивають критичне мислення, креативність та формують різні навички роботи з текстами та інформацією (способи добування, аналізу, творчої переробки), а також уміння працювати індивідуально, захищати власні проєкти.

Для створення портфоліо немає встановлених правил і вимог. Його суть у тому, щоб показати, на що здатні учні. Способи оформлення можуть бути різними: від відбору найкращих досягнень із будь-якого предмета (предметів) до накопичення всіх робіт, виконаних учнем. Важливо, щоб учитель мотивував учнів на творче вирішення проблеми, самостійний вибір способу рішення.

Метод портфоліо дозволяє демонструвати не лише результати, а й прогрес кожного учня порівняно з його ж попередніми результатами – «наскільки я сьогоднішній кращий за себе вчорашнього». На початку навчального року учням пропонується відповісти на низку питань, результати яких вони фіксують у портфоліо з метою самооцінки вихідного рівня володіння предметом та подальшого вибору його індивідуальної траєкторії. Після першої навчальної

чверті анкета дозволяє підбити підсумки роботи учня, виявити успіхи, подальші побажання та плани. Наступна анкета дозволяє з'ясувати ті проблеми та складнощі, які виникли у навчанні, виявити тих учнів, які не впевнені у своїх здібностях, намітити перспективи роботи з тими, хто побажав поглиблювати свої знання поза аудиторними заняттями.

Крім результатів анкет і перших досягнень у опануванні ключових предметних компетенцій, у портфоліо учня входять власні розробки у вигляді учнівських презентацій, есе, рефератів, виступів на секціях тощо.

Створення предметного портфоліо стимулює внутрішню пізнавальну мотивацію учня та сприяє підвищенню інтересу до предмета. Вчителю допомагає відстежувати результати своєї роботи, стимулює до безперервного самовдосконалення.

Орієнтовна структура (набір рубрик) портфоліо для оцінки індивідуального прогресу.

Структура папки

1. «Про мене».
2. «Мої теоретичні знання про систему мови».
3. «Моя творчість».
4. «Мої досягнення».
5. «Говори правильно».
6. «Мій словник важких слів».
7. «Оцінка портфоліо».

У рубриці «Про мене» учень може представити себе по-різному: твір про себе, есе, фотографії, інформація про друзів, захоплення.

У рубриці «Мої теоретичні знання про систему мови» учень представляє повідомлення, доповіді, реферати.

У рубриці «Моя творчість» учень представляє виготовлені дидактичні матеріали до уроку, комп'ютерні презентації, кросворди, ребуси, таблиці, наочні посібники, малюнки, твори, синквейни.

У рубриці «Мої досягнення» учень відзначає участь в олімпіадах, конференціях, диспутах, конкурсах, круглих столах тощо з української мови на різних рівнях (шкільному, міському, обласному тощо).

У рубриці «Говори правильно» учень представляє складений ним словник (50–60 слів, у яких найчастіше порушуються акцентологічні норми).

У рубриці «Мій словник важких слів» містить слова з їх тлумаченням та виділенням у них орфограм.

За бажанням учнів ще можна додати рубрики. Наприклад, рубрику «Це цікаво». У будь-якому випадку структура портфоліо обговорюється в класі і приймається спільно.

Назву розділів, звичайно, потрібно обговорити з учнями, внести корективи і потім затвердити виконання. Перед учнями необхідно поставити завдання заповнення даного зошита протягом усього навчального року. Портфоліо заповнюється учнем самостійно, виконується в окремій папці з титульним листом та змістом.

Портфоліо – це накопичувальна система оцінювання, що передбачає формування умінь учнів та учениць ставити цілі, планувати і організовувати власну навчальну діяльність; накопичення різних видів робіт, які засвідчують рух в індивідуальному розвитку; активну участь в інтеграції кількісних і якісних оцінок; підвищення ролі самооцінки [5].

Таке оцінювання передбачає визначення критеріїв для включення учнівських напрацювань до портфоліо; форми подання матеріалу; спланованість процесу оцінювання; елементи самооцінки з боку учня тощо.

До вашої уваги кілька найбільш поширених технік портфоліо та приклади їх використання на уроках української мови.

«Освоєння нового тексту». Необхідно відповісти на низку питань та подати відповіді графічно, захистивши свій проєкт. На виконання роботи дається до 30 хвилин.

Запитання:

Хто? (Що?) – предмет тексту (про кого? чи про що? йдеться)

Що робить?

Яким чином?

Коли? Де?

Чому? (Навіщо?)

Завдання-інструкція для учнів: ознайомитися з текстом, знайти відповіді на зазначені запитання та подати свій варіант відповідей графічно у вигляді схеми чи кластера.

«Понятійна мозаїка». Задається механізм заповнення таблиці. Проводиться аналіз заданого об'єкта. Учасники пропонують свої асоціації із заданим об'єктом, фіксують їх у першу колонку, потім підбираються їм характеристики відповідно до особливостей запропонованих варіантів інтерпретації. Таким чином, складається «системний портрет» об'єкта, демонструється рівень загального сприйняття, якість та багатогранність певного феномена. Об'єктом для аналізу може бути таке:

1 графа: Як виглядає об'єкт? (пропонуються асоціації, метафори, символи, дається образ або їх опис)

2 графа: Який він? (прикметники чи прислівники, що характеризують ознаки об'єкта)

3 графа: Діє як? (дієслова, що визначають дію об'єкта)

Отже, впровадження технології «Портфоліо» у навчальний процес з української мови допоможе формуванню найважливіших загальнопедагогічних умінь та навичок, розвитку творчого мислення та особистості учня загалом, розвитку компетенцій необхідних у подальшій діяльності.

Завдання педагога на етапі формування портфоліо – підтримати освітні та особистісні успіхи учня, зробити цікавим процес набуття знань, виявити труднощі та допомогти з їх усуненням. Також важливо допомогти учню у прогнозуванні розвитку спеціальних компетенцій та направити його на їх реалізацію.

За типом навчання портфоліо можна розділити на такі види:

1. Традиційне навчання:

- документне (робоче);
- портфоліо робіт;
- тематичне портфоліо;
- проблемно-дослідницьке.

2. Дистанційне навчання:

- онлайн-портфоліо.

Онлайн- або вебпортфоліо може бути представлене як частина загального сайту або як власна вебсторінка. Якщо у навчальному закладі відсутня платформа для створення онлайн-портфоліо, можна запропонувати такі інтернет-ресурси:

- створення сайту-портфоліо на Google-диску – <https://cutt.ly/0hkfubW>;
- створення вебпапки, до якої в подальшому буде завантажено е-портфоліо – <https://cutt.ly/yhkfpOF>;
- створення учнівського портфоліо – <https://nus.org.ua/wp-content/uploads>.

Дані сервіси прості у використанні, дозволяють розміщувати матеріали безкоштовно та дають можливість зробити свої сторінки відкритими для інших користувачів з метою взаємодії та обміну досвідом.

Портфоліо у соціальній мережі виступає сучасним інструментом організації дистанційного освітнього процесу, взаємодії між учителем та учнем.

У системі дистанційної освіти таке портфоліо також корисне тим, що вчитель має можливість надати консультацію учневі, дистанційно оцінити представлені в електронному портфоліо роботи, надати потрібні рекомендації.

Також такий вид портфоліо дає можливість взаємодії учнів, робить процес дистанційного навчання більш захоплюючим. Учні за допомогою електронного портфоліо можуть виконувати групові проекти, перебуваючи у різних містах; створювати презентації, матеріали доповідей та представляти їх у вигляді сторінок сайтів, доступних для перегляду іншим учням, які в свою чергу можуть давати їм свою оцінку.

Безумовна цінність портфоліо полягає в тому, що воно сприяє підвищенню самооцінки учня, максимальному розкриттю його можливостей, розвитку мотивації подальшого становлення комунікативно-мовної особистості. Необхідно пояснити дитині, що у складанні портфоліо важливий сам процес участі у спільній творчій діяльності, а не її результат.

Список використаних джерел та літератури

1. Буханевич Н. В. Контроль та оцінка навчальних досягнень учнів. URL: <http://eprints.zu.edu.ua>.
2. Каткова Т. А., Варіна Г. Б. Вплив успішності навчання на самооцінку молодшого школяра. URL: <http://eprints.mdpu.org.ua>.
3. Коберник І. Оцінювання в Новій українській школі: ресурс для розвитку замість вироку. URL: <https://nus.org.ua/view/otsinyuvannya-v-novij-ukrayinskijshkoli-resurs-dlya-rozvytku-zamist-vyroku/>.

4. Кузьмінська О. Г. Портфоліо як одна з форм оцінювання та саморефлексії ліцеїстів. URL: <https://fi.npu.edu.ua> › Zbirnik_KOSN › 2.pdf.

5. Онопрієнко О. В. Портфоліо як засіб контролю результатів навчання на засадах компетентнісного підходу. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи* : зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Умань, 2012. Вип. 34. URL: <http://abclab.ucoz.ua/>.

6. Скіннер Б. Ф. По той бік свободи та гідності. URL: <https://artongallery.ru/uk/po-tu-storonu-svobody-dostoinstva-chitat-skinner-po-tu-storonu-svobody-i/>.